

8406

LO PEIX PER QUI SE 'L MEREIX.

JOQUET EN UN ACTE

PER

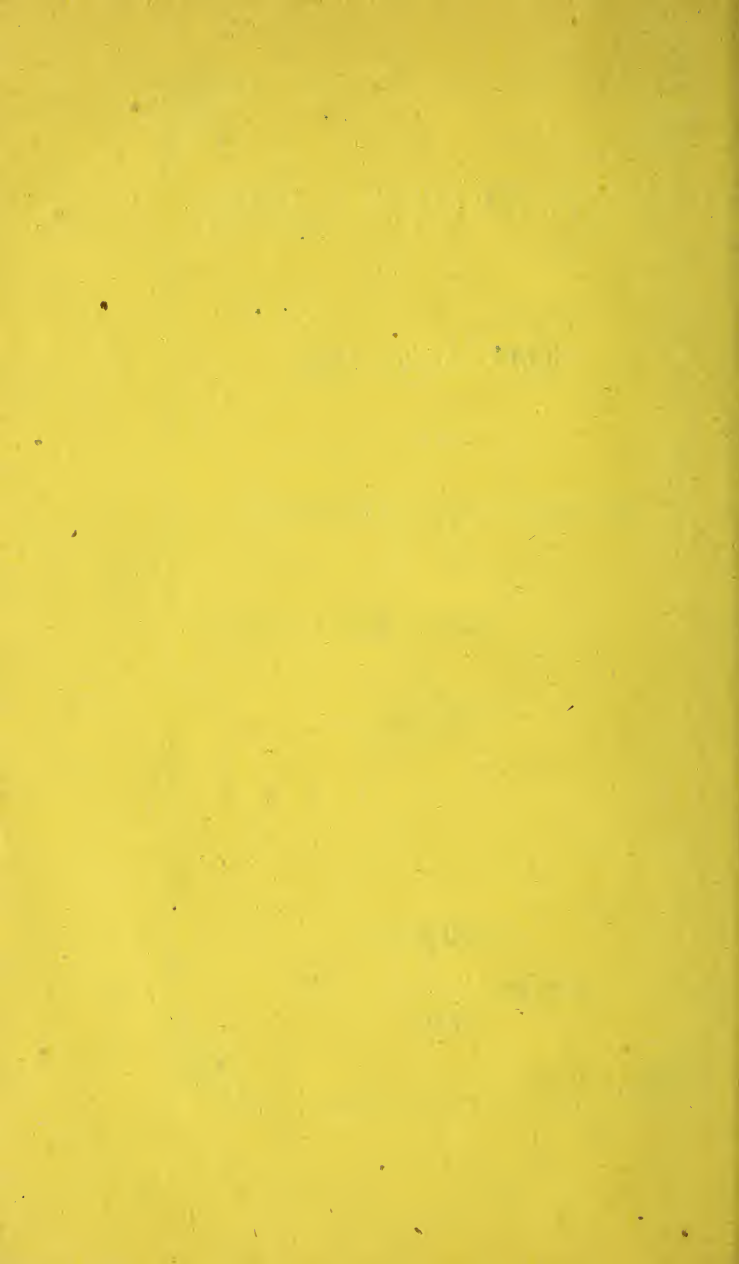
TOMÁS MARTINEZ.

TARRAGONA.

Imprempta de Puigrubí y Arís.

1870.

LO PEIX PER QUI SE 'L MEREIX.

JOQUET EN UN ACTE

PER

TOMÁS MARTINEZ.

TARRAGONA.

Imprempta de Puigrubí y Arís.
1870.

PERSONATJES.

SEBASTIÀ, de 50 anys pare de....

TERESETA, noya de 21 anys.

D. EUGENIO, de 46 anys pare de....

PANCHITO mulato de 22 anys.

JAUME, de 21 id.

RAFEL, de 20 id.

Un aprenent.

L' acció se suposa á Barcelona.

Epoca actual.

La propietat d' aquesta obra pertany á son autor qui perseguirá á quí la represente ó reimprimeixi sens lo seu permís.

Lo senyor D. Rafel Ribas editor del *Archivo central lírico y dramático*, y los seus representans son los únichs autorisats pera 'l cobro dels drets de representació y venta de exemplars.

Queda fèt lo deposit que marca la ley.

ACTE ÚNICH.

Lo teatro representa 'l taller d'un escultor tallista ab banchs, eynas de escultor y de fuster y en las parets modelos de guix, dibuixos y un rellotje. Porta al foro y dos laterals, la de la esquerra ab vidrieras que figura surtir al carrer.

ESCENA I.

RAFEL Y TERESA.

Quant s' aixeca 'l teló, lo primer fá com qui treballa en un banch que estarà col·locat enfrente de la porta del carrer: la segona surt de la porta lateral de la dreta y 's dirigeix á RAFEL.

TERESA. Rafel, qué no hi es lo pare?

RAFEL. *(Senyalant al foro).*

Si, per dintre 'l trovará qu' está buscant fusta bona per fèr no sé quin treball.

TERESA. Y digas, qué sabs de 'n Jaume

ja deurá está consolat, perque á vosaltres las cosas vos passen com per encant.

Sabs si va gaire á sarau?

RAFEL.

Pobre xicot! si aixis vá, crech jo que dintre de poch del cap ó 'l pit patirá; perque ho ha pres tan de veras que á mí 'm dona que pensar. Olvidarla!... Ja se veu,

si está mès enamorat....
si no descansa ni viu
y en ximple vindrà á parar.
Y tot per qui? per un negre
que Dèu sap lo que serà.

TERESA. Y qué vols dir ab aixó?

RAFEL. Vull dir.... que mès val callar.
Desde que lo tal mosquit
de cap me l' entabanat,
que 's pensa ser nada menos
que la reina d' en *Sabá*.

TERESA. Mira, á mí no 'm posis mots,
pues si m' arribo á enfadar
te diré que tens cap de ase,
que no guanyas lo jornal
y que ets.... va no vull dirtho.

ESCENA 2.^a

*Dits SEBASTIÁ y l' aprenent surtint per la porta del
foro: l' últim ab un tros de fusta á las mans.*

SEBASTIÁ. Vamos, ja estem disputant?

TERESA. Pare, Rafalet m' insulta.

RAFEL. Mestre, aixó no es veritat.
Es que li canto la canya.

SEBASTIÁ. Pues qué, ma filla es canyar?

TERESA. No ho veu pare, si fa aixó
quant se trova al seu davant
qué vol vosté que no fasia
quant vosté n' está al detrás?

SEBASTIÁ. Rafel.... no 'm busquis rahons
perque 'm tens ja mès cremat
que casi estich pera dirte
que la mosca 'm puja al nas.

RAFEL. Mestre, deixem que m' expliqui
y veurá....

SEBASTIÁ. Ja se ha acabat.

Tu Treseta cap á dintre
y tu noy á treballar.

Es prou que en aquesta casa
sempre hem d' estar enguerrats!

Si prenh á Jaume qu'es noy
bo per qualsevol treball,

pues treballa la figura
y 'l adorno sap tocar,

als vuyt dias qu'es á casa
com aquell que res hi fá

m' enamora á la xicota
y m' han posa en lo cas

de despatxarlo en seguida
per traurem dolors de cap.

Si á Rafel prenh als tres dias
d' estar per mí treballant

ja 's baralla ab la Treseta
¿y cóm? com á gos y gat.

(dirigintse á Teresa que s'ha quedat á la porta dreta.)

Encara no hi ets á dintre?

Mira noya.... qu' estich fart.

TERESA. Es que jo sortia á dirli
que ja está fèt lo dinar.

SEBASTIÁ. Tant prompte? si encara no
pensan las dotse en tocar.

TERESA. Es que no va bè 'l rellotje.

SEBASTIÁ. Ara si que m' has trumpat!

Un rellotje qu'en Suler
vuyt duros me feu pagar

vols que vagi malament?

Mira, 'l de la Catedral

quant s' espatlla, per aquet *(signant)*

lo acostuman arreglar.
Pero en fi, ja que tú dius
que tens á punt lo dinar
vesten dintre y quant ja llest
estiga tot, endavant,
pegas un crit y en seguida
entraré.

TERESA. Ja pot entrar.

SEBASTIÁ. Vesten, dona, vesten dich,
que jo tot seguit hi vaig.

TERESA. Es que si s' entreté massa,...

SEBASTIÁ. Vesten per l' amor de un sant!

TERESA. (Jesús quin geni més brusco;
mès fort y més arrastrat.) (*sen va.*)

ESCENA 3.^a

SEBASTIÁ, RAFAEL y l' aprenent, luego D. EUGENIO.

SEBASTIÁ. (*al aprenent.*) Noy, portam aquella fusta
que fa un instant t' he donat.

EUGENIO. (*entrant.*) Buenos dias.

SEBASTIÁ. Ben vingut.

EUGENIO. (*ab acento catalá.*)
*Vengo aquí á vert si me hará
unas armas de madera.*

SEBASTIÁ. (A'n aquet l' han desarmat)
Vol un fusell?... una espasa?...

EUGENIO. M' explicaré en catalá
qu'es al fi la llengua meva.

SEBASTIÁ. No diu mal, que 'l castellá
no 'l rosega gaira bè.

EUGENIO. Tè rahó, ni bè ni mal:
sols se parla bé la llengua
que de petit se ha mamat.

Jo vaig neixer al *Masnou*
que's una terra com cal.

SEBASTIÁ. Totas las terras son bonas,
y crech que sense duptar
es de las millors del mon
aquella en que's guanya 'l pa.

EUGENIO. Tè molta rahó; apropósit
de lo que vosté ha parlat
vaig á contarli una historia
que'm sembla l' hi ha d' agradar.

SEBASTIÁ. Historia? que's gaire llarga?

EUGENIO. Jo li diré, aixís tal cual.

SEBASTIÁ. Allavoras prenga assiento
y estarém mès descansats.

EUGENIO. Ja veig que vosté es un home
que la sab llarga....

SEBASTIÁ. Endavant;
comensi la seva historia
que ja l' estich escoltant.

EUGENIO. Sobre catorce anys tindria,
lo que s' en diu un xaval,
ab mès ganas de dinérs
que de plets un advocat,
y trovantme sense pares
ni parents, abandonat,
vaig pensar en fer fortuna
com molts vuy dia la fan.
Un dia de bon matí,
(*pensant*) aixó fou lo cinch de mars
del any mil vuitcens quaranta,
fetxa que may he olvidat,
me 'n vaig anar tot solet
com aquell que res hi fá,
á veure 'l patró de un barco
qu' estaba á punt de marxar,

y li vaig dir si 'm volia
de noy de cambra emplear.
Me digué que sí al moment
y qu' estigués preparat
per marxar cap á l' America
la qu' anomenan central.
Conti com me posaría
al semblant cosa escollar;
me vaig posar mès content
que ab una freixura un gat.
Cap América m' has dit,
ja podriam ser marxant,
y al que feya los tres dias
que jo li habia parlat,
ja estabam tots, xichs y grans
en la pollacra embarcats.
Leva l' ancla, issa las velas,
bufa 'l vent y com un llam
surtírem de Barcelona
en la direcció á llevant.
Passarem molt mal camí
pues tinguerem temporals,
calmas xitxes y xubascos
y no sè quants huracans
y sempre lo vent de proa
qu'es per fer camí 'l mès mal;
y á pesar de tot aixó
lo dia quinse de Maitg
fondejarem en la Habana
que es un pais celestial.
Allí sí que fa calor!
Pero quína calor fa
que se sua fins lo quilo
quant no hi ha mès que suar:
y es terra que abundan molt

los pillos y los truans.

SEBASTIÁ. Jo crech que 'n tots los paissos
es fruyta molt abundant.

EUGENIO. Allí pues sense temor
al vomit negre ni al blanch
y en busca de la fortuna
que jo habia ensomiat
vaig sentar los meus *reales*
per supuesto sense un ral.
Escomenso per lo prompte
per la vergonya llansar,
que's cosa que fa gran nosa
y que no deix ferse gras.
Traballo, trafico, enredo,
y als dos anys y mitg d' estar
ja tenia vuyt mil duros
bayx de una soca colgats.

SEBASTIA. Home, diguim la manera
ó com se hu va arreglar
per fer, en un temps tant curt,
un capitalet tant llarch.

EUGENIO. Cóm, diu?... molt facilment,
traballant y treballant.
Que 's pensa que las pessetas
se guanyan allí parats?
Qui no treballa no menja.

SEBASTIÁ. Pues aquí ni treballant.

EUGENIO. Al poch temps no sè com fou,
per mí va ser per encant,
vaig coneixer á una negra....
noya d' uns trenta dos anys
que tenia molts pinyons
y una caló.... (ab intenció.)

SEBASTIÁ. Sí, endabant.

EUGENIO. Y de'ls quartos mès que d' ella

jo me vaig enamorar.

Tractarem lo casament
com aquell que compra carn
y no havent impediment
per ma part ni per sa part,
mos casarem en la iglesia
y nos casá un capellá
que allavors no se estilaba
casarse com ara 's fá,
davant del Batlle y un nunci
desde que hi ha llibertat.

Al any, me doná un noyet
que era mès negre que blanch,
y del susto, ó no se qué,
va morir de sobre part,
deixantme sols en metalich
sobre uns... quaranta mil naps.

Després vaig fer uns negocis
que 'm surtiren regular,
y com lo noy ja tenia
sobre divuit ó vint anys,
me vaig vindrer cap Espanya
á viurer bè y disfrutar:
tinch cuartos, me faltan títuls,
y per tal cosa lograr
penso casar lo meu fill
ab una noya com cal.

Es noya jove y bonica,
y noble de cap á cap,
segons cantan los papers,
y si bè es la veritat
que tè mes deutes que plomes
poden tenirne dos galls,
en cambi tè forsa títuls
qu'es lo que jo vaig buscant.

- SEBASTIA. (Aquet mestre segons canta no deu ser republicá.)
- EUGENIO. Aixís pues, vull que me fasi ben fèts y ben acabats deu ó dotse escuts de armas per poderlos col·locar á sobre de cada porta d'una habitació que ja tinch als novis preparada.
- SEBASTIA. Bè diu, no pensa mal. Ja 's coneix que vosté es home que li agrada estar armat.
- EUGENIO. Si m' agrada?... poch s' ho pensa. (*aixecantse*) Con que ja si pot posar tot seguit á fer escuts.
- SEBASTIA. Avuy se comensarán.
- EUGENIO. Y quánt estarán ja llestos?
- SEBASTIA. Home, no li puch dir quant, perque ni tinch los dibuixos ni tampoch tinch lo tamany.
- EUGENIO. Teniu molta rahó: jo vos 'ls faré enviar pe 'l noy, veuréu quin xicot mès aixerit y trempat. Con que adios, no li dich mès que ho deixo en las sevas mans. Sobre tot fassimels prompte ben fèts y ben estudiats, perque despres, vull que 'ls pintin ab colors fins y daurats.
- SEBASTIA. Perdi cuidado, que jo li faré una cosa d' art.
- EUGENIO. Bueno pues, *hasta la vista*.
- SEBASTIA. Que Dèu lo guard de mal.

ESCENA 4.^a

Dits menos D. EUGENIO.

- SEBASTIA. Noys aneusen á dinar
perque ja las dotse son:
y tu Rafel, de cami
m' haurás de fèr un favor.
- RAFEL. Deseguida, ja pot dirme
quín es l' favor que vol.
- SEBASTIA. Que't passis per casa'n Jaume
y que li digas que jo
sense falta aquesta tarde
de veurel tinch precisió.
Mira que no te'n descuidis.
- RAFEL. No me'n descuidaré, no,
perque hi vaig tot deseguit.
Vol res més?
- SEBASTIA. No.
- RAFEL. Pues adios.

ESCENA 5.^a

TERESA y SEBASTIA.

- TERESA. (*surtint.*) Pare, tè lo dinar ja
que ni per llansarlo es bo.
- SEBASTIA. Filla, qué vols que li fasi....
he tingut ocupassió,
y quant ve una bona feyna
per la feyna se deix tot.
- TERESA. ¿Y diguim pare, vosté
no sap qui es aquell senyor
que aquí tant y tant de rato
li ha donat conversació?

SEBASTIA. Filla, no puch dirte més
sino que t'è molts *pinyons*....
segons una historia que ara
m' ha contat lo tal senyor.

TERESA. Ja l' he sentida y 'm sembla....

SEBASTIA. Tu l' has sentida?.... y ahónt
estabas que no t' he vist?

TERESA. Escollant ab atenció
detrás d' esta porta.

SEBASTIA. Noya,
aixó es una indiscreció.

TERESA. Bueno, pare, no s' enfadi.
Pero no ha vist quina sort
tenen algunas personas
que més que personas son....

SEBASTIA. Noya, noya, no permetu
que me li posis mals noms
á un home, que's veritat
es un hestia, un tararot,
pero que al cap y á la fi
me dona una ocupació;
y sobre tot, no m' agrada
gaire la murmuració.

TERESA. No dupto que no li agradi
aquest vici tant llejtot;
pero es molt cert li ha posat
un parell ó tres de mots
que si acerto á nomenarlos
m' haurian costat tacó.

SEBASTIA. Es molt cert. Si jo ho he dit
es porque tinch reflexió
y quant d' algú parlo mal
es sempre sense intenció.

TERESA. Bè, pare, á vosté li passa
lo del frare del sermó.

«Fèu sempre lo que jous digui,
mès no fèu 'l que faitg jo.»

SEBASTIA. *(ab calma y com aquell que no si vol enfadar.)*

Anemsen cap allà dintre
á dinar perque sino....

TERESA. Quant vulga; ja fa una estona
que está sobre 'l toballó.

*Teresa va detras de son pare y quant ell veu que 'l
segueix se para á la porta y diu.*

SEBASTIA. Tú, quedat á la botiga,
que ja se menjar tot sol.

ESCENA 6.^a

TERESA sola.

Es molta cosa 'l meu pare;
sino fos aquest geniò
que tè tant estrany y raro
seria 'l millor del mon.
Estima molt la familia,
y treballador ho es molt,
sols que com tots los que al art
serveixen ja de afició
ó per guanyarse la vida,
al diner, que ho farà aixó,
ni l' estiman en gran cosa
ni li tenen devoció.
Lo diner, vamos jo crech
que's de lo bó lo millor.
Sense diners que's 'l home?
Un bestia, un estaquirot,
y per mès talent que tingui
altre paper no compon
en la societat del dia

que 'l de estarse en un racó.
Ab diners se tenen joyas,
bons vestits, bons mocadors,
s'arrastra cotxe, 's vesteix
sempre de bellut, de gró,
se tè abono en el teatro
y se donan reunions,
y en ellas may faltan jovers
que á una li fan 'l amor
y li diuhen cosas dolsas
y li donan forsa flors
y esculleix quant vol casarse
al que tè mes il-lusió.
Mès si es com jo, una pobra,
tè que esperar la ocasió
que com á plogut del cel
se li presenti un xicot
y li digui; miral noya,
jo 'n á tú t' estimo molt,
no tinch quartos, pero en cambi
tinch noblesa y tinch bon cor:
com si ab aquestas dos cosas
l' olla se posés al foch.

ESCENA 7.^a

TERESA y SEBASTIA per la porta de la dreta.

SEBASTIA. Noya.

TERESA. Pare, ja ha dinat?

SEBASTIA. No hè pogut pegar un mos.

TERESA. Y aixó, no tenia ganas?

SEBASTIA. Si tenia ganas? prou;
pero qui diable se menja
la escudella fèta ab col

quant fa tres horas que's cuita?
Y no es aixó lo pitjor,
sino que per fi de festa
tot lo vi que hi ha al porró
es vi dolent y aygualit.

TERESA. Puig miri, es vi del millor,
vi de á setse, 'm sembla á mí....

SEBASTIA. Deixém aquesta qüestió.
Jo me'n vaig cap al café;
si vè en Jaume, sobre tot
molt compte en lo que se fa....
sino correrá 'l bastó. (*sen va y Teresa
l'acompanya fins á la porta.*)

TERESA. Passihu bè, no trigui gaire.
(*escoltant com si li contestés son pare.*)
Molt bè díu. (*tornant á la escena.*)

Fins á las dos
temps tinch de parlar ab Panxo,
y á fé que avuy triga molt.
Si jo pogués atrapar-lo
es que donaba 'l gran cop:
perque jo sè que tè quartos
y encara que'l sèu color
es una mica aixís negre,
los quartos ho tapan tot.
Pero tinch una sospita
des que he vist aquell senyor
qu'ha estat aquí fa una estona;
si será 'l sèu pare? 'l cor
sembla que'm diga que sí!
¿Y si lo sèu pare fos?
pero ca, no es pas possible;
si m' ha dit ell que's tot sol.
Ara quant vinga ho sabré:
ja li ho trauré del cos;

y si arribés á ser éll
li cantaba la del porch.

Viam si vè. (*va á la porta*) Ja es aquí.
Sembla un ángel bufador.

ESCENA 8.^a

TERESA y PANCHITO *entrant per la porta de la esquerra y parlant ab accent americá.*

PANCHITO. Buenos dias mi pimpollo,
sol entre todos los soles.

TERESA. Panxito, per amor de Dèu
no'm digau aqueixas cosas.
No li he dit ja mil vegadas
que no só d'aquellas tontas
que'ls agradan los requiebros?....

PANCHITO. Prendita no te incomodes,
haré todo cuanto quieras.
Si te disgusta que flores
te eche cuando á verte llego,
yo respetaré tus órdenes.
¡Qué por tí no hiciera yo
ángel de mis ilusiones!

TERESA. Si que s'esmena, m'agrada;
ja veig que á vosté las cosas
perque las entengui bè
se li han de dir forsa voltas.
Pero parlém d'altra cosa
ara que'ns trobem á solas.
Crech que vosté no será
com son vuy dia molts jovens,
que'ls agrada enrahonar
y 'l temps fer perdre á las noyas.
Si es veritat que m' estima

y que porta intencions bonas
per qué no li parla al pare?
Ja ho veu, sò una pobra
y com vosté compendrà
no me està bè que ab un jove
que's elegant y que es rich
me vegin á totas horas
enrahonar; no tinch mare,
y després com hi ha personas
que no pensan gaire bè
y luego atacan las honras,
jo, creguim, desitjaría
que's casessim lo mès prompte.

PANCHITO. Como tú quieras, bien mio.

¿Y si tu padre se opone
á que los dos nos casemos?

TERESA. Aixó, Panxo, deixyu correr
parlili avuy si pot esser,
que no crech pas que s' oposi,
y si á aun acas tan malament
se presentaban las cosas,
per fèr un bon cop de cap
som á proposit las donas.

PANCHITO. Deja que te dé un abrazo, (*lo hace.*)
porque vales mas doblones
que el Perú y las Californias.

(*deixantse dar la abrassada y ab gasmonyeria.*)

TERESA. No estrenyi tant, quínas bromas
que tè vosté tant pesadas.

PANCHITO. Si es tanto lo que te quiero (*sin soltarla.*)
que si pudiera.... á apretones....

ESCENA 9.^a

*Dits y RAFEL que surtirá quant PANCHITO dona la
abrassada treu lo cap per la porta del carrer y
observa.*

TERESA. Qué tant m' estima, Panxitu?...

PANCHITO. *(ab calor.)* Que si te estimo....

RAFEL. *(Traent lo cap.)* (Dimontres,
sembla que aixó va un xich brut;
viam si espantém las moscas.)*(entrant.)*

TERESA. *(espantada.)* Ay Panxo que som perduts,
vágissen, vágissen prompte. *(dirigintse*
Ets tú, Rafel? *(á Rafel.)*

RAFEL. Jo, Treseta,
que com son ja prop dos horas
he vingut.... *(ab intenció.)* si es que
faig nosa.

TERESA. *(ab despreci.)* Nosa tú!.. *(Ay quin afront!..*
tractém de disimular.)
Desde quant tu lo rellotje
portas tant adelantat?

RAFEL. *(ab guassa.)* Desde que veig que las noyas
se deixan dar abrassadas.

PANCHITO. *(amenazándole)* Insolente!

RAFEL. *(ab calma)* Don dallonses,
no m' insulti.... puig si'm cremo,
de vosté al menos faig dotse.

TERESA. Lo que tú farás, Rafel,
es llargarte y aixó prompte.
Estrafalari.

RAFEL. Y vosté....
si no fos.... deixemo correr,
lo millor de tot será

que me'n vagi y luego torne. (*sen vá.*)
PANCHITO. (*dirigiéndose á la puerta por donde ha sa-*
lido Rafael. Deja que yo al insolente
castigue.

TERESA (*aturantlo.*) No s' incomode;
lo que sí ha de fèr Panxito
es que enseguida á tor correr
se'n vagi al café de Espanya
y en lo mèu pare enrahone
antes que aquell tros de ruch
lo que ha vist aquí li conte.

PANCHITO. Y si en el café no está?

TERESA. Búsquil allá hont se trove.

ESCENA IO.

Dits y JAUME entrant y aixís que'ls veu fa acció de
retirarse.

JAUME. Dispensin.

TERESA. (*conmoguda.*) Pasi avant, Jaume.

PANCHITO. (*ap.*) Dime, quién es ese jóven?

TERESA. (*ap.*) Es un fadrí de la casa.

JAUME. (*Que tal vegi, intencions me donan*
d' ofegar los á tots dos.)

PANCHITO. (*ap.*) Adios prenda hasta la noche.

TERESA. Que pensi ab lo que li he dit.

PANCHITO. Descuida. (*ap.*) Y hasta las once. (*se va.*)

ESCENA II.

JAUME y TERESA.

TERESA. Jaume, qué 't pasa?.. no sé....
qué tens, digas, estás mal?

JAUME.

Si estich malalt me preguntes
tú que la mort has causat
de las mevas il·lusions?...

Tú, que sols per vanitat,
per ambició, per orgull,
per afició al vil metall
has trencat lo jurament
que ferem tots dos plegats!..

Tú, que al sentir los requiebros
de un jove que es elegant
y que sols vol enganyarte,
has mon amor despreciat
sabent que jo t' estimaba
com á las brisas la mar,
com á la abella la flor,
com los aucells lo cantar
en la verdosa enramada
ab entera llibertat?

Tú qu' eras lo meu ídol,
tú, qu' eras lo meu encant
tens valor de preguntarme
qué tinch y si estich malalt?

TERESA.

Jaume per Dèu no renoves
mès afluxions, mès pesars
y deixam que jo t' explique
la causa de aixis obrar.

Jo t' estimo com estiman
las flors qu' adornan lo prat
á las blancas papallonas
que's van á patonejar
y com estiman las gotas
de rosada matinal;
pero per desgracia meva
tinch un defecte arrastrat,
defecte que l' he adquirít

ab la pobresa lutxant.
M' has dít que tinch ambició,
si qu' en tinch, es veritat;
millor dit, soch egoista
per que la época actual
l' obliga á una per desdítixa
á mirar sempre endavant.
Per aixó jo lo jurament
que ferem tots dos plegats,
Jaume, perdónam, per'xo
sense volguer he trencat.
¿Qu' hauria sigut de naltres
tan pobres tots dos estant
si guiats sols per l' istint
del cor, s' haguessem casat?
Patir moltes privacions,
fartarse de treballar
y si teniam familia
no poderlos donar pá.

JAUME. (*ab rabia.*) Si lo que acabas de dirme
á mí m' haguessen jurat
que fos capás d' escoltarho
ab calma y tranquil están
y que de tos llabis jo
escoltés cosas semblants,
no ho hauria cregut may
més que m' ho jurés un sant.
¡Tú eres dona, tú tens cor
y en las venas y tens sanch
y eres cristiana!... no es cert,
que no pot serho jamay
la dona que no te fé
ni del próxim caritat (*acció de marxar.*)

TERESA. (*aturantlo.*) Jaume, Jaume te demano
que tingas de mí pietat.

Si es veritat que m' estimas
com tú sols sabs estimar,
tè compassió d' esta noya
que no tè al seu costat
una mare carinyosa
que la puga aconsolar.
Quin castich puch jo tenirne
mès terrible ni mès gran
que 'l saber que tú 'm desprecias
y que no m' estimas ja!...

(dirijinse al cel.) Mare meva, tú qu' al cel,
disfrutant la gloria estás
te compassió de ta filla
que està morint de pesar.

ESCENA 12.

Dits y RAHEL *que al veurer 'l quadro que presentan los contempla una estona y despres esclata en riurer. Al sentiro* JAUME *que estará distret se gira y* TERESA *s' aixeca ab rabia.*

RAHEL. Ja, ja, ja, quin quadro noys
que fèu més acabat.
Tú semblas la Magdalena
y tú semblas San Joan.

TERESA. *(cremada.)* Y tu semblas una bestia
que el quadro s' está mirant.

RAHEL. Teresa, á mi no m' insultes,
perque sino....

TERESA. Qué farás?
digas, esplicat bon mosso...

RAHEL. Faré lo que vulga, estás?
Que 't pensas que 'm farás por?...

TERESA. Noy, quins fueros has portat;

tú segurament avuy
déus haber menjat gall
y crestas, y lo porró
sens dupte n' haurás vuidat.

RAFEL. Aixó es dirme á mí borratxo
y aixó no hu consento may.

ESCENA 13.

Dits y SEBASTIÁ que ha entrat ohint los dos últims versos, y 's queda plantat mirantlos.

SEBASTIA. Bè, noys bè, no 'm desagrada.
Es prou que 'n estar plégats
mès que siga poca estona
s' hau 'ls dos de barallar!..

RAFEL Es que mestre...

SEBASTIA. No vull esques.
Lo primer dels dos qu' un bram
me solti, ab aquet bastó
l' hi clavo una que 'n dos anys
no se la treu ja de sobre. (*dirigintse á*
Jaume, haurás de dispensar (Jaume)
si quant hi entrat aquí
ni sisquier t' he saludat
per culpa de estas dos bestias
que tens aquí al teu devant.
¿Cóm te trovas, no estás bó?..

JAUME. Per servirlo; anem passant:
y vosté se trova bè?..

SEBASTIA. Per ara no 'm fá res mal.
Anem á lo que convé;
avuy ha vingut un treball
que sols tú me 'l podrás fer,
y en l' amistat confiant

t' enviat aquell recado
de que acabant de dinar
te passessis per aquí.

JAUME. Ja hi vingut; que vol? viam
en lo que 'l podré servir.

SEBASTIA. Com t' ha acabo d' indicar,
tinch de fèr en molt pochs dias
per un senyor americá
deu ó dotse escuts de armas
qu' han d' anar despres daurats,
y voldria que viuguessis
aquí casa á treballar.

JAUME. Sento molt dirli que no,
m' es impossible, y no cal
que me pregunte 'l perquè
puig que no traurá de mí
una paraula, sisquera
me ho demane agenollat.

SEBASTIA. Y ara, Jaume, aixó á qué ve?.. (*ad-
En qué digas, t' he agraviat mirat*)
perque un favor que 't demano
no me 'l vullas otorgar!..
Digas, tens algun motiu?...
Esplicat, home, viam....

JAUME. Si que 'l tinch, pero no puch
dirlo, senyor Sebastiá.

RAFEL. (*dirigintse á Sebastiá.*)
Si es que ho vol sapiguér mestre,
tot deseguida ho sabrá.

TERESA. *Habló el buey y dijo mú.*

SEBASTIA. Viam, esplicat qué hi há,
no será qüestió de quartos,
per que allavors...

JAUME. Ni pensar.
Los quartos ja sap vesté

RAFEL. que no me 'ls estimo pas.
La qüestió es que Tereseta
sa filla, —mírisela—
despres que a n' en Jaume amor
li ha jurat y perjurat,
per un jove americano
mès lleig qu' una nit de llamps,
á Jaume li ha dat carabassa.

TERESA. Pare á 'n aquet animal
no l' escolti.

JAUME. Rafel calla.

SEBASTIA. (*á Rafel.*) Noy, ves continuant.

RAFEL. Tots les dias á la una
quant vosté al café se 'n vá,
lo fill d' aquell que 'ls escuts

Teresa al sentir aquet vers queda sorpresa.

li ha vengut á encomanar
ve á 'n aquí y fins las dugas
ó per llá si son tres quarts,
pela la paba ab sa filla.

SEBASTIA. (*admirat.*) N' estás cert?.. es veritat?..

RAFEL. Que si n' estich cert!.. jo ho crech.
Tots los dias ben dinat
lo veig entrar y sortir
y avuy los he atrapat
á tots dos.

SEBASTIA. (*ab ansia.*) Digas qué feyan?

RAFEL. (*ab intenció.*) Qu' habian de fer.. xarrar.

SEBASTIA. (*agasant á Teresa per la ma; ella s' agi-*
Vine aquí, que contestar *nolla.*)
dech jo á lo qu' has sentit.
Digas, que la meva sanch
está bullint de coratge.

JAUME. (*dirigintse á Sebastiá y fent aixecár la noya.*)
Vamos, senyor Sebastiá,

no prengui tan fort las cosas.
Qué té de particular
que'n rahoni ab un senyor?
Jo hu troyo molt natural.

SEBASTIA. Encara tú la defensas?...
tú que ets 'l agraviat?

ESCENA 14.

Dits y D. EUGENIO, despres PANCHITO.

SEBASTIA. (*á D. Eugenio que entra.*)
Apropósit, ve á bon hora,
perque tenim d' aclarar
una qüestió que per mi
es molt, molt trascendental.

EUGENIO. Espliquis que no l' entench.

SEBASTIA. Deseguida m' entenderá.
Es lo cas que lo sèu fill
ab intensió de fèr mal,
puig altra no pot portarne
aquell que tenint *metall*
busca noyas menestralas
que no son pas del sèu bras,
á n' aquesta noya meva
de cap me l' hentabanat.
Y no es aixó 'l mès dolent,
sino que éll aprofitant
las ocasions que so fora,
comet la temerital
d' entrarsen á casa meva
sense pararse á pensar
que obrant d'aquesta manera,
que's per cert bèn criminal,
mata moralment la noya,

- y al pare que l' ha criat
'l deshonra. M' ha entés ara?
- EUGENIO. Si vol que li sigui franch,
no hi entés tantas relóricas:
díguimeu net y clar,
- SEBASTIA. (*ab calma pero cremat.*)
Que lo sèu noy á ma filla,
net y clar, me l' ha enganyat.
- EUGENIO. Qué'm diu, home! Noya, es cert?
- TERESA. Si senyor. (*afligida*)
- EUGENIO. Es cosa gran.
(*dirigintse á tots y com si celebrés las
travesuras de son fill.*)
Jo no sé com s' ho arregla
ni de quin modo hu fa anar,
que noya que á n'ell li pela,
li tira l'ull y ja está. (*á Sebastiá.*)
No li he dit fa poca estona
qu'era un xicot molt trempat?
- PANCHITO. (*entrant.*) Muy buenas tardes señores.
- EUGENIO. (*agasantlo per lo bras.*)
Vinem aquí gran truhan.
Qué li has fèt á aquesta noya?
- PANCHITO. (*aparentant ignocencia.*)
Qué le he de hacer yo, papá!
Nada, vaya una pregunta.
- RAFEL. (Nada diu!) Ay lo mulat!
(*á Panxo.*) Y alló de fèr la abrassada?..
- SEBASTIA. Calla, Rafel, que la sanch
de vergonya y de coralje
se m'está pujant al cap.
(*á Eugenio.*) Diguim, don senyor.... de pega
que ja no'm puch aguantar;
si satisfacció no'm dona
complerta del qu'ha passat,

li juro per questa noya
que d' aquí no surtirá.

EUGENIO. Home prenguiu en mès calma
y aclarím la veritat.

(A questa gent desseguida
se'ls puja la mosca al nas!)

(á Panxo.) Digas, Panxito, ¿no es cert
que á aquesta noya tu may

li has dirigit la paraula
ni menos li has fèt cap mal?

(á Sebastiá.) Escolti bè al meu noy
y convensut quedará

que no es cert lo que li han dit
y que viu equivocát.

PANCHITO. Yo señores, es muy cierto,
ó mejor dicho, es verdad,

que á la hija del señor
he venido á visitar

mientras él estaba ausente.

Pero en esto qué mal hay?

SEBASTIA. (á Eugenio. Ja ho veu; qué me diu ara...
quí de l's dos s'ha equivocát?)

EUGENIO. Fins ara qu'ha dit?.... no res.

Jo no trovo gens estrany

qu'un jove de bona casa

com es éll, y ben plantat,

visite á una menestrala.

Y ja que me fa parlar

li diré que al vindre aquí

lo fill d' Eugenio Milans,

ha honrat molt la casa seva

puig que en lo temps actual

tè mès honra, 'l que mès quartos

n' ha pogut arreplegar.

Y li vuy fèr sapiguér

per si es que vosté no ho sap,

que en dines lo mèu fill

tè tres milions; no contant

los ingenis y los negres

que son de sa propietat.

SEBASTIA. ¿Qué m'importa don Eugenio
que tinga negres ni blanchs
son fill, mentres no me torne

- la honra que m' ha robat?
L' honra, ho ha entés don Eugenio?
- EUGENIO. Quína honra ni quín cabás
li ha llevat lo mèu fill?
Espliquis, home, y viam
ab á qué tal perjudici
pensa que li puch pagar.
- SEBASTIA. Casant son fill ab ma filla.
- EUGENIO. (*sorprés, despres fa l' que diu.*)
Deixam riurer: ja, ja, ja!
Vosté vamos, francament,
deu estar del seny tocat.
Cóm vol que jo me rebaixi
fins al estrem, fins al cas
de casar un noy que tinch
que's rich y molt elegant,
ab una noya qu'es pobra
y filla d'un menestral?
Home, si aquesta il-lusió
vosté en lo cap s' ha ficat
li demano per favor
que se la tregui del cap.
- RAFEL. (*Si no fos per armar gresca,
l' escanyaba com á un gall.*)
- SEBASTIA. (*dirigintse á D. Eugenio ab calma, pero
molt cremat.*) Escolti vosté senyor.
- JAUME. (*interposantse.*) Fasi 'l favor, Sebastiá:
deixil estar perá mí
que vosté está acalorat.
(*dirigintse á D. Eugenio.*)
Fasi 'l favor don Eugenio
de quatre mots escoltar
ab la calma y la paciència
qu'he tingut jo estona fá
de sentir tots los insultos,
totas las barbaritats
qu' á una familia honradíssima
li ha dirigit aquí estant.
Esta gent perque tè quartos
ja se creu ab facultats
d' insultar al que no'n tè.
Com si'ls pobres fosin cans!
(*á Eugenio.*) Qué's pensa que som América?

Pues amigo s' ha tallat:
aquí no hi ha més esclaus
que'ls que hu som del treball.
Y val més una blusa, un gech
com aquest de menestral, (*signant al*
guanyat ab pena y dolor (*que porta.*)
y fins ab gctas de sanch,
que més de quatre paltós
molt fins y molt elegants
comprats pot ser ab diners
que no sempre son guanyats
com mana la lley de Dèu;
sino ab diners dels jornals
dels pobres treballadors,
ó ab lo producte comprats
de indignas operacions.
Ha dit no vol rebaixar
á son fill fins al estrem
de ab la noya un menestral
casarlo!.... ho ha pensat bè?....
No sab vosté en semblant cas,
que no arribará, li juro,
quí seria 'l rebaixat?....
Esta familia, estos pobres....
que tè 'n aquí al sèu davant,
son més honrats que vostés
han pogut ser ni serán.
(*Dirigintse á Sebastiá.*)
Que so pobre, Sebastiá,
no cal que li digui jo,
perque millor que jo ho sap:
mès per probar als senyors
(*signant á don Eugenio y Panxito.*)
lo que val un menestral,
li demano à Tereseta
per quant me puga casar.

SEBASTIA. (*ab alegria.*) Deseguida. Als brassos Jau-
EUGENIO. (*interposantse.*) Alto, senyor Sebastiá, (me.
qu' antes que'n Jaume, 'l meu fill
me sembla en á mí que está:
y per lo tant, li demano
de Tereseta la má
per 'n Panxo; vull probarli

- tambè que Eugenio Milans
tè 'l cor noble y lliberal.
- SEBASTIA.** (Si jo tingués de el-legir....
no m' ho pensaria pas.)
(*Dirigintse á Teresa.*)
Noya, aquí tens dos partits;
á quin te vols afiliar?....
- TERESA.** A n' aquín pare?.... (*mirant á Panxo
y despres dirigintse á Jaume.*) al dels pobres.
- RAFEL.** (*saltant.*) Viva Treseta Juliá!
- SEBASTIA.** Vine als meus brassos filla,
que tot t' hu perdono ja.
- TERESA.** (*abrasantlo*) Gracias, pare. (*despres d'
abrasarlo li fa senya ab los ulls y brassos si permet
que abrassi á Jaume y coneixent que no li nega diu*)
Vine, Jaume,
que també 't vull abraçar.
- {*li dona l' abrasada y's dirigeix á Panxo.*
Panxito, sento moltíssim
lo pebrot que ara li he dat
preferint á 'n Jaume pobre,
y á vosté rich despresiant,
agradantme tant los quartos:
pero m' ha vingut al cap
aquell adagi que'm sembla
qu' ha de ser molt catalá
Lo peix, per qui se 'l mereix..
Y com vosté compendrà,
encara que á 'n Jaume jo
no l' hagués estimat may,
sols per l' acció qu' ara ha fèt
jo bè 'l debia premiar.
Aixis pues jo li aconsello
que quant se vulga casar
que se casi ab una noya
que sigui del sèu igual,
y no busqui menestralas;
puig será molt regular
que creguin que las enganya
y de segur li darán
un pebrot més gran y gros
que 'l que li acabo de dar.

